

Overheid en bewoners op weg naar win-win

Bram Dingemanse, 01-10-2024

Gedachten naar aanleiding van een proefschrift over de spanningsvolle relatie tussen overheden en hun actieve bewoners.

Aan het eind van zijn ambtsperiode sprak burgemeester Aboutaleb: “Het mooiste wat u mij kunt geven is zorgen voor elkaar en de stad”. Overheden zien graag actieve bewoners. Hoe meer, hoe beter. Toch staat de verhouding tussen overheid en actieve bewoners steeds vaker op spanning. Overheden hebben moeite om de waarde van lokale buurtinzet te peilen. Bewoners voelen zich vaak niet gezien door overheden. Hoe dat komt en wat eraan te doen is, daar gaat het proefschrift van dr. Steven Blok PhD over. Hij promoveerde deze zomer aan de Erasmusuniversiteit op “Collective action by citizens initiatives”.



Omdenken

Samenwerkende bewoners zijn cruciaal, betoogt Blok. De uitdagingen die op ons af komen zijn fors. Hogere zorgkosten, stijgende zeespiegels, groeiende vereenzaming en de verdiepende kloof tussen arm en rijk gaan we niet oplossen met overheidssturing of marktwerking. Het denken wat tot deze problemen leidde kan ze niet oplossen.

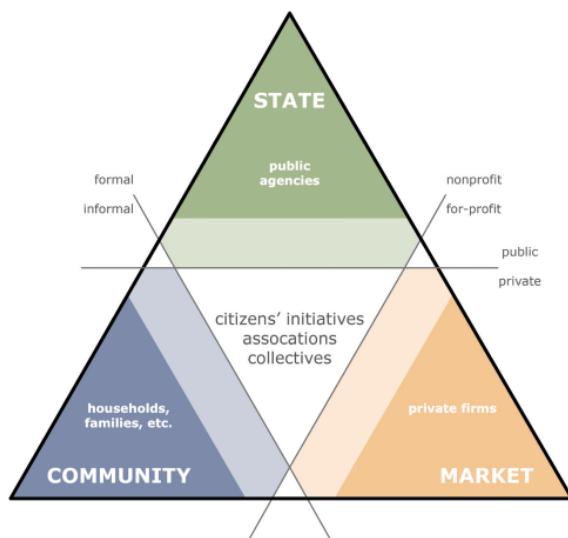


Figure 1.1: the spheres of social order

Daarom kijkt Blok geïnteresseerd naar een andere richting, naar actieve bewoners die samen zich inzetten voor elkaar en de stad. Zit er muziek in het hart van de pyramide, wat de laatste jaren nogal in de verdrukking komt door de groeiende invloed van markt en staat. Hij onderzocht burgercollectieven en speciaal hun relatie met de overheid. Hoe loopt de omgang? Zien ze elkaars waarde goed? Welke instrumenten en welk beleid zet buurten in hun

kracht en wat breekt af? Kan er een gezamenlijke taal gevonden worden? Voor sociale veerkracht in lastiger tijden is het cruciaal dat de overheden en hun actieve bewoners elkaar goed kennen en waarderen. Dit artikel volgt de lijn van zijn dissertatie. Eerst ontdekken waar en waarom het stroef loopt in de relatie en daarna wat ideeën voor therapie.

De waarde van eigen belang

Bij overheden leeft soms het beeld dat samenwerkende bewoners hun eigen belang voorop stellen. Om ‘rechtmatigheid’ te bewaken moet het gesteunde project zorgvuldig ingekaderd en gecontroleerd worden. Blok laat in zijn onderzoek zien dat dit beeld meestal niet klopt. Hij ontdekt ‘selfish collectivism’ als kernwaarde bij veel actieve bewoners. Ze willen samen met anderen hun wijk mooier en eerlijker maken en daar dan zelf ook wat aan hebben. De winst zit in het kunnen volgen van je hart, het werken in verbinding, het samen zelf bepalen wat je doet. Niet het soort egoïsme waar overheden voor vreesden.

Hoe exclusief mag je zijn?

Overheden willen graag bij elk project checken of het wel inclusief is. Het idee leeft dat bewonersgroepen bestaan uit gelijkgezinden die anderen uitsluiten. Is iedereen welkom? Bloks onderzoek laat zien dat bewonersinitiatieven doorgaans behoorlijk inclusief zijn. Als de in- en uitstroom fors is, zoekt de gemeenschap een eigen manier om daarmee om te gaan. Vaak ontstaat dan een kerngroep die interne regels opstelt. Een deeltje exclusiviteit is geen probleem, omdat daarmee het onderlinge

vertrouwen en de bonding groeien, wat de kracht van de samenwerking weer doet toenemen. Liever tien buurthuizen met zoveel eigenheid dat niet iedereen zich overal even welkom voelt, dan één pand met zoveel kleurloze algemeenheid dat niemand zich echt thuis voelt.

Tragisch onbegrip

Op allerlei manieren heeft de overheid middelen ontworpen om meer bewoners actief te krijgen. De participatie-samenleving werd uitgeroepen. Er kwamen subsidies voor burgerinitiatieven, van geveltuinen tot huiswerkclassen. Met right to challenge en right to cooperate geeft de overheid bewoners rechten om mee te doen aan de plannen die zij maakt. Blok is daar trouwens niet onverdeeld positief over. Hij vreest dat dit lokale organisaties degradeert tot uitvoerders van gemeentepannen...

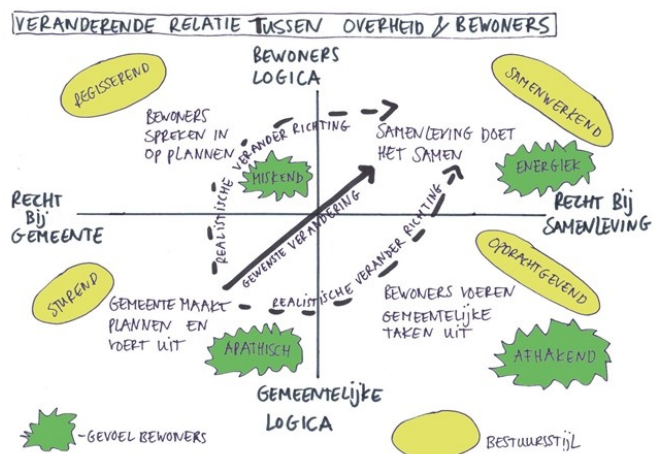
Doorgaans verdiept de overheid zich niet in de veelheid van initiatieven die er is. Ze heeft weinig zich op de drijfveren, waarde en potentie van lokale parels. Meestal opent ze simpelweg een loket en vraagt de bewoners om hun project te modelleren naar de mal met haar voorwaarden. Om nog maar te zwijgen van de verwarrende veelheid van loketten en mallen.

Ontmoediging dreigt

Blok laat zien dat de bewonersinitiatieven soms groeien dankzij de steun, als die met voldoende vertrouwen gepaard gaat. Maar hij ziet ook dat ze door het krijgen van een subsidierelatie eerder een stroeve dan een soepeler relatie met de overheid ervaren en concludeert 'slight disengagement'. Hun echte waarde kunnen ze niet goed kwijt in het subsidieformat. De controle die de procedures ademen, staat haaks op hun verlangen naar eigenaarschap en hun drive om zelf verantwoordelijkheid te nemen. Hun hart wordt niet gepeild en dat wekt vervreemding, verlies van vertrouwen. Het lijkt er op dat overheid en bewoners rond de financiële steun een spel spelen waar niemand veel plezier aan beleeft. Beide spelers zien met lede ogen hoe geld en controle in hun relatie het zwaarst lijken te wegen. Het gaat Steven Blok duidelijk aan het hart. Af en toe kun je zien hoe graag hij de relatie beter wilde zien. "The danger of this misunderstanding inspires the research of this dissertation" (170)

Ongelijke behandeling

Actieve bewoners hebben in hun stroeve relatie met de overheid ook last van wat ze ervaren als ongelijke behandeling. Dat was geen deel van Bloks onderzoek, maar past er wel bij. Bewoners zien hoe bedrijfsmatig welzijn veel vertrouwen en steeds meer geld van de overheid krijgt, terwijl op de relatief kleine welzijnssubsidies die hun initiatieven dienen, bezuinigd wordt. Zelf moeten ze elk jaar aanvragen en afwachten, terwijl de welzijnsbedrijven zes jaar zekerheid krijgen. Met dat verschil in behandeling zet de overheid haar relatie met de actieve bewoners onder druk. Natuurlijk is het voor de ambtenaren ook veel aantrekkelijker om samen te werken met één bedrijf wat alles gaat oplossen, dan met tientallen kleintjes waarvan niet direct duidelijk is wat ze doen en kunnen. Maar wie belofde dat de beste weg ook het simpelst zou zijn? Genoeg over de oorzaken van de spanning, waar zit de uitweg?



Nothing about us without us

Het informatiepunt Leefomgeving heeft een mooi quadranten-beeld gemaakt (zie boven), waarin de gewenste richting helder wordt. Een overheid die topdown stuurt maakt bewoners apathisch. Bij een overheid die alleen maar inspraak 'ophaalt' en daar haar eigen ding mee doet, voelen bewoners zich miskend. Als de overheid bewoners opdrachten laat uitvoeren binnen haar eigen logica, neigen ze af te haken. Alleen de overheid die kiest voor co-creatie, gelijkwaardige samenwerken met behoud van ieders eigenheid, die zorgt ervoor dat de bewoners energiek gaan samenwerken.

Hoe gaan we daar komen als er nog steeds spanning op de relatie zit?

Op weg naar de win-win!

Zoals altijd in relatiespanning biedt communicatie en belangstelling voor de ander het meeste perspectief. Bewonersinitiatieven floreren als de overheid interesse heeft in hun waarde, hun drive en hun eigenheid. Het is de eigenheid en de zelfregie die bewonersinitiatieven werkzaam maakt. Een overheid die dat begrijpt en honoreert wint het vertrouwen van de actieve bewoners. In Bloks taal: *“Communication-based opportunities to self-organize still work best”* (130). En: *“Omarm hun eigen manier van organiseren en het mooie waar ze aan bijdragen.”* (250) Hoe kan dat er uit zien? Analoog aan Bloks betoog hier de tips voor beide kanten:

Kansen voor overheden:

1. Eigenaarschap en eigenheid zijn voor bewonersinitiatieven de sleutelwaarden. Ontneem je hen dat, dan gaat de ziel eruit en loopt alles leeg. Een overheid die deze sleutels koestert, realiseert enorme waarde in de zin van groeiende sociale veerkracht.
2. Begin bij de kern, de waarden. Ga in gesprek. Verdiep je in wat voor de bewoners belangrijk is, maar ook welke waarden je zelf impliciet of expliciet uitdraagt. Ontdek de gedeelde waarden en gebruik die om de meest passende instrumenten te kiezen om de samenwerking tot een win-win te maken.
3. Echte waarde ervaart de actieve bewoner vooral als de overheid die persoonlijk komt uitspreken. Dat verhoogt de motivatie en betrokkenheid als niets anders. Schep ruimtes en gelegenheden waar die persoonlijke interactie plaats kan vinden.
4. Zorg voor een veelheid aan instrumenten. Als je alleen een hamer hebt zie je alles als spijker. Laat subsidies steun geven aan wat de community zelf als waardevol ervaart en wat past bij de ontwikkeling waarin het project zit. Maak de instrumenten regelarm, meerjarig en

waar mogelijk steun bredere netwerken waarin de bewonersinitiatieven zichzelf organiseren.

5. Ontwerp samen met de actieve bewoners een nieuwe ‘speelruimte’ met spelregels waarin zowel het collectieve als het eigenbelang kunnen floreren. Die twee bevruchten elkaar! Het vrolijke samenwerken hou je alleen vol als er ook voor jezelf iets in zit.

Kansen voor betrokken buurtplekken

1. Benadruk naar je deelnemers het hogere en/of het concrete doel wat jullie samen willen bereiken, maar ook wat ieder van hen daar zelf aan heeft. De combi van die twee motiveert als niets anders. Communiceer veel en bewaar samen het evenwicht tussen praten en doen.
2. Je weet het: geld is niet alles. Jullie eigen motivatie voor het goede, hou dat vast, ook als de overheid er (even) niets in ziet om je te steunen.
3. Werk van jouw kant aan een goede relatie met gemeente. Nodig de ambtenaren uit tot echte kennismaking, ook persoonlijk. Laat ze ontdekken welke waarde jullie initiatief heeft voor de samenleving. Stuur hen je nieuwsbrieven en leef ook persoonlijk met hén mee.
4. Als het tegenzit, zoek dan de mensen in de organisatie die graag met jullie samenwerken. Elke gemeente heeft ambtenaren die ‘geen reden zoeken om nee te zeggen’ en als plan A niet kan, graag mee zoeken naar een plan B. Zij gaan je helpen om verder te komen.

**WAAROM
MOEILIK DOEN
ALS
HET SAMEN KAN**

Loesje

POSTBUS 1041 6801 BA ARNHEM 030224716

Ongedachte oogst

Blok pleit voor een overheid die meer achterover durft te leunen en meer voorover durft te buigen. Een overheid die de ivoren toren verlaat om haar bewoners in de ogen te kijken. Die burgers en buurten vertrouwen gaat geven met basale steun, die in goed overleg met bewoners en wijkraden maatwerkplannen voor wijken durft te maken. Een overheid die weer meer op menskracht vertrouwt dan op marktkracht. Zo’n vertrouwen-wekkende overheid gaat ongedachte oogst binnenhalen.